

Ηχοτοπία βυζαντινών ναών στη Θεσσαλονίκη

Εξαιρετική έρευνα ομάδας κορυφαίων πανεπιστημίων των ΗΠΑ για την ακουστική και τις ιδιαιτερότητες του χώρου οκτώ ναών

Της ΓΙΩΤΑΣ ΜΥΡΤΣΙΩΤΗ

Στον παγκόσμιο ψηφιακό χάρτη μπαίνει η βυζαντινή Θεσσαλονίκη και η λατρευτική μουσική της παράδοση. Μια βάση δεδομένων με τα ηχοτοπία βυζαντινών ναών, που δημιουργεί πανεπιστήμιο της Αμερικής, δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης στην ακουστική των μνημείων για την ακριβέστερη ερμηνευτική απόδοση της αρχαίας λατρευτικής μουσικής κληρονομιάς.

Το περασμένο καλοκαίρι, βυζαντινοί ναοί της Θεσσαλονίκης πλημμύρισαν από ψάλτες του 14ου και του 15ου αιώνα. Προεξάρχοντες και λειτουργοί, παιδική χορωδία και σολίστ, αναβίωσαν στιγμές της λατρευτικής μουσικής παρά-

Εξαιρετική ακουστική στην Αγία Αικατερίνη και στους μοναστικούς ναούς από τρεις-τέσσερις φωνές, ενώ στην Αχειροποιίτο και την Αγία Σοφία, άριστος ήχος ήταν εφικτός από πλήθος φωνών.

δοσης, ψάλλοντας ή απαγγέλλοντας σύμφωνα με το τυπικό της βυζαντινής τελετουργίας.

Οκτώ ναοί

Απέναντί τους δεν είχαν λάτρεις της εκκλησιαστικής μουσικής αλλά μια επιστημονική ομάδα κορυφαίων πανεπιστημίων της Αμερικής, που έβαλε στο μικροσκόπιο της έρευνας την ακουστική των βυζαντινών να-



Στις μετρήσεις ηχογραφήθηκαν ψαλμοί και ύμνοι από τη χειρόγραφη παράδοση, τόσο του μοναστικού όσο και του νεο-Σαββαϊτικού τυπικού, ερμηνευμένοι από ψάλτες, χορωδίες και σολίστ, από ποικίλες θέσεις των ναών (κεντρικό κλίτος, τρούλους, πλευρικά κλίτη, υπερώο).

ών της Θεσσαλονίκης. Οκτώ μνημεία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς (UNESCO) οι χώροι του διερευνητικού προγράμματος «...of bodies and spirits: Soundscapes of Byzantine Thessaloniki» (...σωμάτων τε και πνευμάτων: Ηχοτοπία της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης), που χρηματοδοτείται από το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια (UCLA). Διαπρεπείς ερευνητές, μουσικο-

λόγοι, μηχανικοί, αρχιτέκτονες, βυζαντινολόγοι πανεπιστημίων των ΗΠΑ (UCLA, USC, N. Τζέρσεϊ, Βοστώνης, City University του Λονδίνου), με επικεφαλής την καθηγήτρια Βυζαντινής Τέχνης, Σάρον Γκέρσετλ, από το πανεπιστήμιο του Λος Άντζελες και τον Κρις Κυριακάκη (USC), επικείμενες προσομοιώσεις βυζαντινών λειτουργικών ακολουθιών, για να πετύχουν στον μέγιστο δυνατό

βαθμό την ηχητική αναπάρσταση μιας βυζαντινής λειτουργίας. Με εργαλεία τον πλέον εξελιγμένο τεχνολογικά ψηφιακό εξοπλισμό για την ηχητική χαρτογράφηση του χώρου με υψηλή ακρίβεια, οι ερευνητές πραγματοποίησαν ακουστικές μετρήσεις σε διαφορετικούς, τυπολογικά και χρονολογικά, ναούς: Αχειροποιίτο (5ος αι.), Αγία Σοφία (8ος αι.) Παναγία Χαλκείων (11ος

αι.) και τους μοναστικούς ναούς Αγίου Νικολάου Ορφανού, Αγίων Αποστόλων, Αγίας Αικατερίνης, Προφήτη Ηλία και Μεταμορφώσεως του Σωτήρος (14ος αι.). Στις μετρήσεις ηχογραφήθηκαν ψαλμοί και ύμνοι από τη χειρόγραφη παράδοση, τόσο του μοναστικού όσο και του νεο-Σαββαϊτικού τυπικού, αντίφωνα από τους πρωτοχριστιανικούς αιώνες, κοντάκια του

Ρομανού του Μελωδού και κανόνες από ποικίλες θέσεις των ναών (κεντρικό κλίτος, τρούλους, πλευρικά κλίτη, υπερώο).

Εξαιρετικοί ψάλτες της Θεσσαλονίκης, με προεξάρχοντα τον καθηγητή Βυζαντινής Μουσικολογίας και ψαλτικής τέχνης του ΑΠΘ π. Σπυριδώνα Αντωνίου, απέδωσαν ιεραικές εκφωνήσεις και στάσεις από τον Ακάθιστο Ύμνο, που επαναλήφθηκαν σε όλους τους ιστορικούς ναούς για τη συγκριτική μελέτη ακουστικής. Παράλληλα, χορωδία και σολίστ της «Schola Cantorum» (εργαστήριο ψαλτικής), υπό την καλλιτεχνική διεύθυνση του Νεκτάριου Αντωνίου, έψαλαν συνθέσεις της βυζαντινής μελοποιίας.

Συμπεράσματα

Μολονότι τα ηχητικά ντοκουμέντα βρίσκονται ακόμη στο στάδιο της επεξεργασίας, τα πρώτα αποτελέσματα ανακοινώνει ο αρχαιολόγος της Εφορείας Αρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης, Κωνσταντίνος Ράπτις, στο 28ο Αρχαιολογικό Συνέδριο Μακεδονίας-Θράκης. Η έρευνα έδειξε εξαιρετική ακουστική στην Αγία Αικατερίνη και στους μικρών διαστάσεων μοναστικούς ναούς του 14ου αιώνα, όπου τρεις-τέσσερις φωνές αρκούσαν να πληρώσουν ηχητικά τον χώρο. Αντίθετα, στους μεγάλους ναούς, την Παναγία Αχειροποιίτου και την Αγία Σοφία, το άριστο ηχητικό αποτέλεσμα ήταν εφικτό από πολυπληθή ομάδα ψαλτών. Εκστασίασαν οι παιδικές φωνές, όταν αναβίωσαν στον ναό της Του Θεού Σοφίας τους ήχους της χορωδίας ορφανών παιδιών που, σύμφωνα με τις πηγές, έψαλε για τελευταία φορά στο εσωτερικό του ναού, στα μέσα του 15ου αιώνα.